

**Айхаллыабын,
үлэһит дьону!**

(Хаартысканан дьүһүйүү)

3

**Федеральной граны
ылбыт бырайыак үлэтин
сабалаата**

4

Айар аргыс

5-6

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • [sanaoloh](https://www.sanaoloh.ru)

12+

2021 сыл
Муус устар
30 күнэ
бээтинсэ
№ 31
(11784)

бээтинсэ муус устар 30 > субуота Ыам ыйын 1 > баскыһыанньа Ыам ыйын 2 > бэнидизинньик Ыам ыйын 3 > оптуорунньук Ыам ыйын 4 > сэрэдэ Ыам ыйын 5 > чэппиэр Ыам ыйын 6

Саха сириҥ ытыктабыллаах олохтоохторо!

Саха Өрөспүүбүлүкэтин салалтатын аатыттан уонна тус бэйэм эһигини Ыам ыйын 1 күнүнэн – Сандаал саас уонна Үлэ бырааһынньыгынан эбэрдэлиибин!

Бу ураты күнү араас көлүөнэ дьон бары үөрэн-көтөн, өрө көтөбүллэн көрсөр. Бырааһынньык араас саастаах, идэлээх дьону сомоһолуурун таһынан, айылҕа тыйыс тымныылаах үһүн кыһын кэнниттэн уһуктуутун бэлиэтэ буолар. Ыам ыйын бастагы күнүн кытта биһиги үтүө уларыһылары, эйэлээх, дьоллоох уонна бигэ олоххо эрэлбитин ситимниибит.

Дьаҥ туруута уустук быһыыны-майгыны үөскэтэн, биһиги иккис сылын Сандаал саас уонна Үлэ бырааһынньыгар киин улууссалаарынан сэлэли хаамар үгэспититтэн, дьон-сэргэ тобуоруһар тэрээһиннэригэр, доһоттордуун көрсүһүүттэн уонна айылҕа тахсыттан туттунарга күһэллэһибит. Бары этэнгэ буоларбыт туһугар Ыам ыйынаабы өрөбүллэри дьиз кэргэнинэн дьизитигэр атаардахпыттына табыллар.

Ол эрэри, итинтэн бырааһынньыкпыт суолтата өлбөөдүйбэт. Бүгүн биһиги үгэс быһыытынан туруу үлэһиттэри – бэйэлэрин талааннарын, идэлэригэр маастарыстыбаларынан төрөөбүт Сахабыт сириҥ аатырдар, өрөспүүбүлүкэбит этэнгэ буоларын уонна чэчири сайдарын туһугар үлэли-хамсы сылдьар үтүө дьоммутун чистиибит.

Бу судурга суох кэмгэ коронавируһу утары охсуһар быраастарга, медицина үлэһиттэригэр истин тыллары этэбит, бары үлэлэн иитиллээчилэргэ махталбытын тиздэбит. Хас биридигит кыһамнытынан пандемия саамай уустук кэмнэрин этэнгэ аастыбыт, экономика улахан кирииситтэн быһанныбыт.

Күндү доһоттор!

Саха сириҥ олохтоохторо көхтөөх, айымньылаах, умсугуруулаах үлэнэн эрэ олохтут дьин суолталанырын, оболорбут сырдык кэскиллэрэ мэккизлэнэрин өйдөөн, уопсай сыалы ситиһэргэ мэлдьи биригэ түмсэн, сомоһолоһон үлэһиттэр.

Бу сааскы кэрэ күнүгэ эһиэхэ санга ситиһиллэри баһарабыт! Үүммүт саас санга санаалары сахтын, үлэһит мэлдьи табылынныт! Эһигини уонна чугас дьоннугун кытта эйэ энэрдэстин, үтүө санаа аргыстастын!

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана
Айсен НИКОЛАЕВ.

Ыам ыйын 1 күнэ

Ытыктабыллаах улууспут олохтоохторо уонна ыалдьыттары!

Эһигини сандал бырааһынньыгынан -- Күөх маай, Үлэ бырааһынньыгынан итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Бу күн бастыҥ үлэлээх, идэлэригэр туйгу дьоммутун, бары үлэ кэлэктииптэрин ураты махталынан чистиибит. Биһиги улууспут үлэ бары эйгэтигэр санаттан санга кирбиилэри ситиһэр. Ол, биллэн турар, үлэһит норуот туғунан да кэмнэммэт сыралар үлэтин түмүгэ буолар.

Ыам ыйын 1 күнэ – бары үлэлэн иитиллээчилэр биир санааланыларын, түмсүүлэрин уонна сомоһолууларын күнэ. Быыл бырааһынньыктаабы бары тэрээһиннэр онлайн көрүнүнэн ыытыллар.

Бүгүҥнү күн төрөөбүт дойдубут тутсарын туһугар үтүө дьулуурдарын иһин Чурапчы улуунун бары үлэлэн иитиллээчилэригэр барба махталбытын тиздэбит. Аастыт көлүөнэ үтүө үгэстэригэр тирэбэрэн, салгыы сайыннан, дьаныардаах үлэбитинэн-хамнаспытынан төрөөбүт дойдубут социальнай-экономическай туругун бөбөргөтөн, өссө да үрдүк чыпчааллары дабайабын.

Эһиэхэ кытаанах доруобуйаны, дьиз кэргэнигитигэр этэнгэ буолууну уонна бастыҥ сабалаһыннарыт үтүө түмүктээх буолалларыгар баһарабыт!

Андрей НОГОВИЦЫН,
Чурапчы улуунун баһылыга,
Афанасий ЗАХАРОВ,
улуус докутааттары Сэбиэтин
бэрэссэдээтэлэ.

Күндү биир дойдулаахтарбыт!

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэнин аатыттан эһигини Саас, Үлэ уонна Эйэ бырааһынньыгынан итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Уһун кыһын кэнниттэн, саас кэлиитэ кэскили түстүүр, кэрэни кэрэһилиир. Саас от-мас тыллан, салгынын кытта уларыһан, киһи дууһатын уһууннара кэрэ кэм. Күөх Маай бырааһынньыга үлэни кытта ситимнээх, үлэһит дьону сомоһолуур.

Биһиги улууспут сүрүн баайа – киһи! Өрөспүүбүлүкэбэ эрэ буолбакка, бүтүн Аан дойдуга, туруу үлэһитинэн биллэр биир дойдулаахтарбытынан киэн туттабыт. Аба көлүөнэ тэлбит суолунан, кэнчээри ыччаптыт үлэни өрө тутан ситиһиллэнэрэ барыбытын үөрдэр, дойдубут инники сайдыытыгар эрэли, бөбөх санааны үөскэтэр. Оболорбут, сизинэрбит олохторун уйгута хас биридибит илиитин эрчимиттэн, билибититтэн-көрүүбүтүттэн, үлэбэ дьобурбуттунан быһаччы тутулуқтаах.

Маай бырааһынньыгынан эһиэхэ убаарабат эрчими, чэгиэн-чэбдик буолууну баһарабыт. Ыам ыйын ыраас халлаанын курдук киэн-куон санааланын, кулунурдугу күнүн курдук кэрэ мичээр аргыстанын, тулабытыгар үөрүү, дьол баар буолуохтун! Сааскы сайаһас күнүртэн эрчим ылан, үтүөбэ-кэрэбэ олук ууран сайдыы суолугар дьулуһуон, эйэлээх олох туһугар сомоһолуобун!

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэн
Судаарыстыбаннай мунньабын
дьокутааттара Михаил ГУЛЯЕВ, Павел
ПИНИГИН, Семен НИКИТИН, Владимир
ЧИЧИГИНАРОВ.

---УЛУУСКА -- БУ КҮННЭРГЭ ---

Өрөспүүбүлүкэбит төрүттэммит күнүн бэлиэтээтилэр

Үөрүүлээх күнүгэ улуус баһылыга Андрей Ноговицын, дьокутааттар Сэбиэттэрин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Ил Түмэн дьокутааттара Михаил Гуляев, Семен Никитин, Чурапчы нэһилиэгин баһылыга Владимир Сивцев уонна ычат аатыттан гимназия үөрэнээччитэ Ньургун Пермяков бэйэлэрин эбэрдэлэрин тизтилэр, бу күн саха дьонугар сүдү суолталаабын бэлиэтээтилэр. Автономияны төрүттэспит ытык дьоммут бюстарыгар сибэкки дьөрбөтүн уурдулар.

Ил Түмэн дьокутаата Михаил Гуляев пандемия кэмигэр үчүгэйдик үлэлээбит медүлэһиттэргэ Илья Оконешиковка, Владимир Чепаловка, Нария Томская Ил Түмэн ыччака, физическэй култуураба уонна усуорка кэммитэтин Бочуотунай грамотатын туттарда.

Улуус баһылыга Андрей Ноговицын баһылыгы экономикаба уонна инновацияба солбуйааччытыгар Алексей Егоровка, тутуу инженеригэр Евгений Поповка, үөрэх салалтатыттан Александр Соловьевка, Семен Макаровка улуус наһарадаларын туттарда.

Бэлиэ күнүгэ улуус баһылыга Андрей Ноговицын: "Оччолорго, 99 сыл анараа өттүгэр Автономия туруорсуутугар өрөспүүбүлүкэ бастыҥ ыччатын кытта биир дойдулаахпыт Иван Винокуров кыттыбытыттан, тэнгэ үлэлэспитинэн, чурапчылар киэн туттабыт, астынабыт. Кинини үйэтитиигэ элбэх үлэни-хамнаһы ытабыт. Ол курдук, Октябрьскай революция 50 сылыгар анаммыт пааматынньыгы Судаарыстыбаннас пааматынньыга онорон, кини буюн туруорбуппут. Эһиил, Автономия 100 сылыгар киниэхэ анаан элбэх дьаһаллары ытарга бэлэмниибит", - диин биэрбит интервьютугар эттэ.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

--- ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ ---

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэриттэн

Муус устар 19 күнүгэр Айсен Николаев регионна эбии хаачахтыр мизэрлэри киллэрэр туһунан ыйаах таһаарда. Саҥа ыйаабынан өрөбүл уонна бырааһынньык күннэргэ онлайн көрүнтэн ураты өрөспүүбүлүкэбэ уонна улуустарга сүрүн тэрээһиннэри, кэмпириэнсийэлэри, форумнары ыытыы бобулунна. Оттон үлэ күнүгэр суһал ыстаап сөбүлэһинэн ытыллар тэрээһиннэргэ мустар киһи ахсаана 50-тан тахсыа суохтаах. Маны таһынан уопастыбаннай аһылык тэрилтэлэрэ, ол иһигэр банкеттыыр саалалар муус устар 20 күнүттэн түүн 12 чаастан сарсыарда 6 чааска диэри сабыллыахтара. Тыйаатырдарга, киинэ тыйаатырдарыгар, кэнсиэрдэргэ, кулууптарга көрөөччү сааланы 50% эрэ толоруохтаах.

Муус устар 20 күнүгэр Ил Дархан суһал ыстаап мунһабыр өрөспүүбүлүкэбэ эпидемиологическай быһыы-майгы тыһааһыннаабын эттэ. Саха сиригэр коронавирус британскай штамма икки киһиэхэ бэлиэтэммитин иһитиннэрдэ. Турциятан сыныанан кэлбит Дьокуускайга олорор дьиз кэргэн вирус сана көрүнүн ажалбыт. Кутталлааба диэн – бу штамм быдан түргэнник тарҕанар. Маныаха билиннитэ биер дойдутаахтарбыттан элбэх киһи кыраныысса таһыгар тахсыбыта, Турцияга уо.д.а. атын дойдуларга сыныана сылдьара биллэр. Саҥа штамм өссө да кэлэрэ сабадаланын сөп. Ол иһин Ил Дархан омук сирдэриттэн төннөр дьону хонтуруоллаан, кэлээтэрин кытары ПЦР туттарыахтаахтарын, анаалыстарын түмүгүн «Госуслуги» порталга таһаарыахтаахтарын эттэ. Айсен Николаев улуустар суһал ыстааптарыгар нэһилиэнньэбэ өйдөтөр-быһаарар үлэни ытталларыгар, эпидемиологическай хонтуруолу күүһүрдэллэригэр соруудахтаата, нэһилиэнньэни хаачахтыыр мизэрлэри тутуларыгар ыһырдта, дьиз кэргэнинэн, аймаабынан элбэх киһини мунһан тэрээһиннэри ыытаран туттуналларыгар, айылҕаба, маевкаларга кэлэктибинэн тахсыбаттарыгар сүбэлээтэ. Ордук улахан болҕомтону үөрэх тэрилтэлэригэр уураы ыйда. Вакцинаны ыларга «Госуслуги» порталынан эбэтэр олорор сиргитинэн поликлиникаба суруйтарыахха сөп.

Муус устар 20 күнүгэр Москваба үлэтин чэрчитинэн Айсен Николаев Арасыйыа вице-премьерэ Марат Хуснуллин кытта Өлүөнэ муостатын тутууну туһунан кэпсэттилэр. Бу бырайыагы саҥалааһынна федеральнай уонна регион структураларын кыттыыларын быһаарыстылар. Марат Хуснуллин бырайыагы өйүүрүн, маныаха федеральнай бүддьүөттэн үбүлээһин 50% таһымынан буолуохтаабын эттэ. Маны таһынан көрсүһүүгэ Саха сиригэр национальнай бырайыактар олоххо кирииллэрин ырыттылар. Национальнай бырайыагынан быйыл 264 км суол үлэбэ кириэрэ былааннаан, ол иһигэр 216 км – өрөспүүбүлүкэ таһымнаах суол, 48 км Дьокуускайга оноһулуоҕа. Ону сэрэ дьиз-уот тутууну хаамытын, хаарбах дьизтэн дьону көһөрүү, кыттыгас тутуу кыттааччыларын бырааптарын көмүскээһин, уопастыбаннай уонна олорор тизгэнэр территорияларын тупсарыы боппуруостарын ырыттылар.

Муус устар 21 күнүгэр Айсен Николаев Дойдуга бэлиэтэнэр Олохтоох салайыны күнүнэн улуустар, нэһиликтэр, куораттар баһылыктарын, дыкутааттары, муниципальнай таһымна үлэлэлээччилэри эбэрдэлээтэ. Олохтоох салайыны норуокка саамай чугас, мизэстэтигэр күннэтэ быһаччы алтыһар, былааһы кытта ситимниир. Нэһилиэнньэ олоһор үтүө уларыһылар төһө тэтимнээхтик бараллара муниципалитеттар көхтөөх үлэлэриттэн тутулуктаах. «Олохтоох салайыны уорганнара көдүүстээхтик үлэлиир эрэ буоллахтарына, өрөспүүбүлүкэ социальнай-экономическай өттүнэн тэтимнээхтик сайдар кыахтаах, ол эһиги хас биридиигиттэн тутулуктаах. Ол быһытынан күүспүтүн түмэн, туруоруллубут сорууктары толорорго, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн олох-дьаһах хаачыстыбатын үрдэтэргэ бизэ эрэллээхпин», – диэтэ регион баһылыга.

Муус устар 21 күнүгэр Айсен Николаев омук сиригэр олорор биер дойдутаахтарбыт дьыалаларыгар уонна аан дойдутаагы гуманитарнай бииргэ үлэлээһиннэ Федеральнай агентство салайааччыта Евгений Примакову кытта көрүстэ, икки өттүттэн сөбүлэһи түһэрсии боппуруоһун кэпсэттилэр. Саха сирэ ЮНЕСКО, Арктическай сэбиэт, Хотугу форум, АРАССБА уо.д.а аан дойдуга аптарыыаттаах тэрилтэлэр бырагыраамаларыгар көхтөөхтүк кыттар. Эһили Саха

АССРТэриллибитэ 100 сылыгар, Дьокуускай төрүттэммитэ 390 сылыгар бөдөн тэрээһиннэр былааннамытар, ол иһигэр Парижка ЮНЕСКО штаб-квартиратыгар өрөспүүбүлүкэ бырайыактарын билиһиннэриэхтэрэ. Евгений Примаков Саха сирин бырайыактара улахан суолталаахтарынан кини салайар Федеральнай агентствота өйүүрүн эттэ. Агентство 80 дойдуга баар былаһаакатын туран биэрэн, быыстапкалары, көрсүһүүлэри ыытарга, култуурабытын билиһиннэриигэ, итиэннэ Саха сирин бизнэһэ тас ырынакка тахсытыгар көмөлөһөргө бэлэммин эттэ. Арктика тизмэтигэр кэмпириэнсийэни тэрийиигэ өйөбүлү оноруобун эттэ. Айсен Николаев федеральнай былаас биер тутуах уорганын кытта норуоттар икки ардыларынаагы бырайыактары олоххо киллэриигэ үлэлэһэргэ бэлэммин, маныаха биздэмэтибэ методическай көмө онорууга тыын суолталаабын эттэ. Тас дойдуларга саха култууратын, бизнэһин, гуманитарнай, экономикай хайысхалаах бырайыактарын көбүлээн таһаарыны өйүүрэ Саха сирин сайдыытыгар тобустообун эттэ.

Муус устар 21 күнүгэр Айсен Николаев Арасыйыа Бэрэсидьиэнэ Федеральнай Мунһааха Анал этиитин онорор официальной тэрээһинигэр кыттыны ылла. Ил Дархан санаатын үлэлэстэригэр, Владимир Путин иһитиннэрбит өйүүр мизэрлэрэ хас биридии киһини таарыйарын, кини судаарыстыба социальнай бэлиитикэтин сайдар суолун ыйбытын, быйылгы этии социальнай хабааннаабын бэлиэтээтэ. Ол курдук, дьиз кэргэни, оҕо аймаагы өйөөһүн, доруобуйа харыстабылын, үөрэхтээһин эйгэтин сайыннары буолар. Биер сүрүн болҕомто хамсык дьаһыттан нэһилиэнньэ доруобуйатын чөлүгэр түһэриигэ ууруллар, сааһыттан тутулууга суох диспансеризация, профилактическай көрүү бырагыраамата кэнэтиллэр. Анал үөрэхтээһин тэрилтэлэригэр бөлөбүнэн үөрэтии куратордарын өйөөһүн үөрэх хаачыстыбатын үрдэтэбэ. Саха сиригэр итинник төлөбүрү 1 тыһ. куратор ылыаба. ВЭБ.РФ көмөтүнэн дойдуга 2024 сылга диэри 1300 оҕоланы тутуу иккис симиэнэнэн үөрэтиини тохтотуоҕа. Судаарыстыба өнөлөрүн өрөбүлэ, тохтобула суох дистанционнай көрүннэ көһөрүү барыаба. Биер сүрүн болҕомто регионнарга инфраструктура кирдэһиттэрин биэри боппуруоһун уурулунна. Путин быһаарытынан 2023 сылга диэри бу сылгага 500 млрд солк. көрүлүөҕэ. Маныаха өрөспүүбүлүкэ Өлүөнэ муостатын тутуугар кирдэһиит ыларга сайаалка түһэрибэ. Ол түмүгэр итинник инфраструктура кирдэһиитэ өрөспүүбүлүкэ бүддьүөтүгэр бырайыагы чэлчэтибэ диэн Ил Дархан эттэ.

Муус устар 22 күнүгэр Айсен Николаев Ленскэй кулууп былаһааккатыгар кыттан, Арасыйыа Бэрэсидьиэнин Анал этиитигэр Саха сиригэр тыын суолталаах боппуруостары таарыйбытын бэлиэтээтэ. Аҕыйах иэстээх регионна инфраструктураба ботуччу кирдэһиит тырыллыаба. «Дойдуга кирдэһиит рейтингигэр бастын көрдөрүүлээх, ис эһин салайынар Саха сиригэр манньк мизэр олус суолталаах», – диэн өрөспүүбүлүкэ баһылыга бэлиэтээтэ. Саха сирэ чугастаагы сылларга инфраструктураба кэккэ бырайыактары киллэрэр сорууктаах. Өрөспүүбүлүкэбэ эрэ буолбакка, дойду хотугулуу илин өттүгэр Өлүөнэ муостата тыын суолталаах буолуоҕа. Маны тэнэ «ДОМ РФ» Уһук Илиннэ тутуааччыларга сыллаабыта 3-4 % иэс биэрибэ. Маны сэрэ сыыппаранан бырайыактааһыны туһаныа бэлэмнээһин, кэтэх олорор дьизни тутууну өйөөһүн туһунан мизэрлэр саахалланар туруктаах дьизэлэртэн дьону көһөрүү бырагырааматын түргэнник олоххо киллэрэргэ көмөлөһүөхтэрэ. Владимир Путин бары судаарыстыбаннай өнөлөрү 24/7 туһанарга электроннай көрүннэ түргэнник көһөрүүгэ быһаарыта кизн сирдээх-уоттаах Саха сирин олохтоохторун олоһун таһымын үрдэтэбэ диэн Ил Дархан эттэ. Айсен Николаев бэлиэтээбитинэн, Бэрэсидьиэн Дойду үрдүк үөрэбин кыһаларыгар сана бүддьүөт мизэстэлэрин тэрийэр туһунан соруудаба, итинтэн 70% регионнарга бэрлэлэрэ ыччакка сана кыахтары арыйар. Маны сэрэ Айсен Николаев Арасыйыа Наукаларын академиятын Бэрэсидьиэнэ Александр Сергеев соторутаабыта сырытыын кэнниттэн «Хоту» научнай-үөрэтэр киин Уһук Илин регионнарыгар үлэтин саҥалаабытын иһитиннэрдэ. «Хоту» киин быйыл аан дойду таһымнаах научнай-үөрэтэр киин ахсааныгар кириэр кыахтаах диэн эттэ.

Муус устар 23 күнүгэр Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэ Бастагы Бэрэсидьиэнин Михаил Николаевы кытта Владимир Путин Анал этиитин тула кэпсэттилэр. Кинилэр судаарыстыба баһылыгын быйылгы туһаайыта регионнар сайдыыларыгар суолталаабын бэлиэтээтилэр. Михаил Николаев этэринэн, Бэрэсидьиэн бу курдук болҕомто уураа, дойду күүһэ регионнартан салалларын туоһулуур. Бастагы Бэрэсидьиэн Ил Дархан регион сайдыытыгар уустук боппуруостары быһаарыа, тутуах бырайыактары олоххо киллэриигэ дьаныараахтык үлэлэһэрин ыйда. Чуолаан Өлүөнэ муостатын туттарыы, чох бырамыысалыннаһын кыамтатын улаатыннарыы, БАМ илинни учаастагын санарды боппуруостарын санатта. Саха сирэ инникитин Уһук Илиннэ Арасыйыа кыһалар сайыннарыага төһүү буолуобун, Арасыйыа уопсай интэриэһин кытта ситимнээбун эттэ. Маны сэрэ Айсен Николаев Михаил Николаевтың доруобуйа харыстабылын эйгэтин, наука, технология сайдытын, агропромышленнай комплекс боппуруостарын дьүүллэстилэр.

Муус устар 24 күнүгэр регион баһылыга суһал ыстаап мунһабыр уопсай быһыы-майгы тыһааһыннаабын, хамсык дьана 70% киин куоракка тарҕанарын, ордук ыччат уонна аҕа саастаахтар ыалдьалларын иһитиннэрдэ. Маныаха Мэнэ Ханаласка үөскээбит балаһыаньа долгутарын, былырын баччаларга өрүс суола сабыллытыгар ырыһах ахсаана эмиз улааппытын, онон бу көстүү хатылааммытын эттэ. Ол иһин улуус салалтатыгар, Доруобуйа харыстабылын министристибэтигэр, Роспотребнадзору суһал мизэрлэри ытталларыгар соруудахтаата. Уһун өрөбүллэр буолалларынан, регионна уопастыбаннай мизэстэлэргэ бары ирдэбил тутуһулуутун кытаанахтык хонтуруоллуурга ыһырдта. Уон күннээх сыныалан кэмигэр вакцинация пууннара күннэтэ үлэлэһтэрэ. Айсен Николаев Москваба сырытыгар РФ доруобуйа харыстыбалын министри Михаил Мурашканы кытта вакцина эбии партия кэлиитин кэпсэпитин, онон улуустарга бу күннэргэ тарҕаныабын эттэ.

Муус устар 24 күнүгэр Ил Дархан регионна салайыыга киин – ЦУР методологическай, аналитическай, социологическай блоктарын үлэни хайдах ытарын көрдө, дьүүллэстэ. Атын регионнарга курдук ЦУР былырын сэтиннигэ Владимир Путин быһаччы соруудабынан тэриллитэ. Сүрүн сыала-сорууга регион былааһа нэһилиэнньэни кытта социальнай ситиминэн сибээһи олохтооһуна тирээн турар кыһалбары утатыппакка быһаарыага көмөлөһө буолуутун ситиһи. Бу кимнэ «Тепловой карта» көмөтүнэн интэринизитинэн былаас уорганнарыгар нэһилиэнньэттэн ханнык кыһалбалаах боппуруостар кириэллэрин сүрүннүүлэр. Билигин вакцинация, ОДКХ, социальнай хааччыыы, доруобуйа харыстабылын, суолу-иһи оноруу хайысхалара таарыллаллар. Ордук Дьокуускай, Нерюнгри, Ленскэй, Алдан, Мириңэй улуустарын олохтоохторо элбэх туруорсуулаахтар. Билиннитэ ЦУР муниципальнай таһымна манньк кииннэр улахан куораттарга аһыллыылларыгар үлэ ытар, ол иһигэр быйыл – Дьокуускайга. Айсен Николаев киин куоракка сотору суолу онорууга, өрөмүөннээһиннэ улахан хамсааһын барыахтаабынан, ЦУР үлэһиттэригэр киин куорат дьаһалтатын кытта уопастыбаннай тырааныспар сырытыын схематын онорууга нэһилиэнньэ санаатын учуоттуур наадалаабын эттэ. Санатар буоллаха, Ил Дархан Анал этиитин чэрчитинэн быйыл Дьокуускайга ааспыт сыллаабыр икки бүк элбэх суол өрөмүөннэнибэ, 42 км санардыллыаба.

Муус устар 25 күнүгэр Айсен Николаев «Глобальный бизнес-2020» дьиз үөрэх бырагырааматын кыттааччыларын кытары көрүстэ. Бу креативнай экономика эйгэтинэн уһуууну СӨ Сайдытын корпорацията регион салалтатын өйөбүлүнэн тэрийэн ытта. Сүрүн сыала – Саха сирин компанияларын тас ырынакка тахсыыларын кэнэтии. Маныаха бу бөдөн судаарыстыбаннай тэрилтэлэр үлэһиттэрэ аан дойду таһымыгар биллэр Арасыйыа экспертэригэр маркетинг, бренд-менеджмент хайысхаларынан үөрэтиини бараннар, кэлэктииптэригэр аныгылы көрүүлээх, хамсатылаах бырайыактары толкуйдааһыннара буолар. Бу бырагыраама атырдыах ыйын 5 күнүгэр саҥаламмыта уонна 8 ый устата барда. Куратор МГУ преподавателэ Андрей Пуртов Саха сирин салалтата креативнай экономика ис хоһоонун таба өйдүүр биер сороботх уонна инникилээх регион буоларын бэлиэтээтэ. Кини бу үөрэби бүтэрээччилэргэ өрөспүүбүлүкэ бизнэһигэр үтүө уларыһылары аҕалалларыгар баҕарда. Хамаандаларга СӨ тэлэбидэннэтин, араадыайтын биэриитин техникескэй киинин, Дьокуускайдаагы килиэп кэмбинээтин, АГИКИ, «Сахабулт», «Якутия» авиакомпания, «Алмаасэргизэнбаан» бэрэстэбииттэллэрэ кирибиттэр, кинилэр тэрилтэлэрин стратегиятыгар сана бордоруусуяны таһааралларыгар бырайыактары онорбуттарын Ил Дарханга көрдөрдүлэр. Айсен Николаев хас биридии бырайыакка сыанабыл биэрдэ. Кини бу бырайыактар олоххо кирииллэрэ тэрилтэ салайааччылар төһө кыттыһалларыттан, интэриэстээхтэриттэн улахан тутулуктаабын өйдөттө. Бу оноһулуубут бырайыактар таах хаалбаттарын туһугар, СӨ Баай-дуол сыһыаннаһытыгар министристибэтигэр хас биридии стратегия олоххо кириитин кэтээн көрөрүгэр сорууда биэрдэ. Манньк үөрэтии туһалаабын этэн туран, бу бырагырааманы салгырга, атын тэрилтэлэр үлэһиттэрин кыттыннарага сүбэлээтэ.

Афанасий НОЕВ, Ил Дархан пресс-сэкиретээрэ.

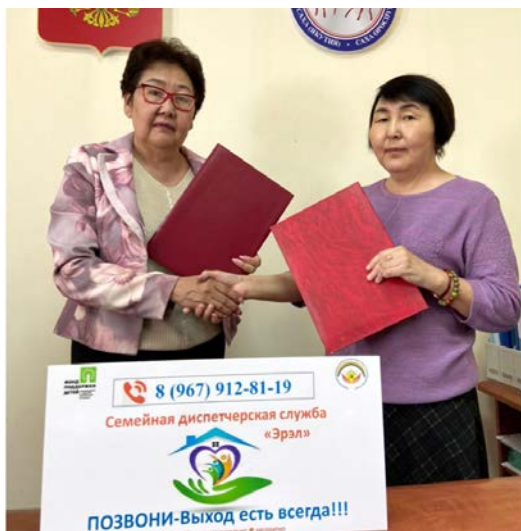
Айхаллыабын, үлэһит дьону!

Семен Жендринскэй хаартыскаҕа түһэриилэрэ.

--- ОБОНУ ИИТИИ ---

Федеральной граны ылбыт бырайыак үлэтин сабалаата

Чурапчытаабы саастарын ситэ илик оболору реабилитациялыыр социальной киин Федеральная пуонда социальной бырайыактарын куонкурунулар «Эрэл – уопут, дьиз кэргэн, ситиһии» бырайыагынан кыттан, грант ылары ситиспитэ.

Бырайыак олохторугар ыарахаттары көрсүбүт оболуох дьиз кэргэннэргэ хас да хайысханан көмөлөһөр, социальной өнгөлөрү онорор сыаллаах үлэлиэбэ. Ол курдук, кыһалбаа ылларбыт дьонно суһаллык көмөнү тэрийэр туһуттан түүннэри - күнүстэри «Дьиз кэргэн диспетчерскэйэ» үлэлиэбэ. Анал төлөпүүнүнэн сайаапкалары ылан, консультациялаан, профилактика уорганнарын кытта ыкса үлэлэһиэхтэрэ. Социальной, психологической, педагогической өнгөлөрү оноруохтара.

Күннээби олоххо наадалаах үөрүйэхтэри инэрэр маастар – кылаастар тэриллэхтэрэ. Холобур, эби

дохуоту киллэринэргэ туһаайан, ас астааһыныгар, иискэ, маһынан уһаныыга, көмүүтэри баһылыыр технологияларга. Хас көрүн аайы сылга иккилиитэ уоннуу обону уонна төрөппүтү хабан үөрэтиэхтэрэ.

Саастарын ситэ илик оболор бырааптарын көмүскэлигэр уонна бэрээдэги кэһиини сэрэтэр сыаллаах нэһиликтэринэн сылдьан, төгүрүк остуоллары, дискуссиялары, консультациялары оноруохтара.

Чөл олобу тутуһар, обону иитиигэ баай уопуттаах ытыктанар ыаллары сырдатыхтара.

«Муус устар 21 күнүгэр «Эрэл – уопут, дьиз кэргэн, ситиһии» бырайыактыт презентацията ZOOM-унан төгүрүк остуол быһытынан ытытыллына. Барыта 137 киһи кыттыыны ылла.

Чурапчы улуунун баһылыгын социальной боппуруостарга солбуйааччы Николай Аммосов төгүрүк остуолу кириити тылынан аста. Биһиги кииммит дириэктэрэ Мария Саввина бырайыак ис хоһоонун билиһиннэрдэ. Санаа атастаһытыгар төгүрүк остуол кыттыылаахтара чөл туруктаах, үтүө сирдээх – майгылаах үүнэр көлүөнэни иитэр сорукутаах дьиз кэргэннэ туһуламмыт бырайыагы биһирииллэрин, бырайыак олоххо кириитигэр биһиргэ үлэлэһэргэ бэлэмнэрин эттилэр.

Түмүккэ улуус профилактикалыыр уорганнарын салайааччыларын кытта биһиргэ үлэлэһэргэ сөбүлэни түһэристит уонна илии баттаһытыгар ынырдыбыт.

Чурапчытаабы саастарын ситэ илик оболору реабилитациялыыр социальной киин дириэктэрэ Мария Саввина хардарыта биһиргэ үлэлэһии түмүгэр улуустут дьиз кэргэннэрин олохторо туруктаах буоларын туһугар түмсүүлээхтик үлэлиэбин дьиз түмүктээн эттэ», - дьиз киин дьиз кэргэни кытта үлэлиир отделын исписэлиһэ Татьяна Новгородова билиһиннэрэр.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

--- СИТИҤИИ ---

Ираида Коркина - Чугдаара литэрэтииринэй бириэмийэни ылла

«Сирдээх Арасыйыа» партия Арасыйыа эдэр суруйааччыларыгар прозаба, драматургияба куонкурус биллэрбит. Бу куонкуруска биһирдойдулаахпыт Ираида Коркина - Чугдаара «Быстыбыт ситим» кэпсэниин «Разорванная нить» дьиз тылбаастаан кыттан, лауреат аатын ылла.

«Бу куонкурус түмүгүн Москваба Пашков дьизэтэ дьиз дыбарыаска билиһиннэрдилэр. Хас даһаны лауреат уонна үс кыайылаах аатын биллэрбиттэрэ. Мин лауреаттартан биһирдэстэрэ буоллум. Олус долгутуулаах, үрдүк таһымнаах тэрээһиннэ кыттыбыппынан дьоллоннум. Үйэбэр маннайгыбын маннык күрэххэ кытынным.

Литэрэтииринэй бириэмийэ үөрүүлээх чааһыгар биллэр-көстөр дьон кыттыыны ылбыттара. Ол курдук, «Сирдээх Арасыйыа» лидерэ Сергей Михайлович Миронов, Арасыйыа үтүөлээх артыыһа, киинэ артыыһа, сценарист, суруйааччы Владимир Конкин Госдума дьокуутаата Елена Драпека, Партия президиумун чилиэнэ Руслан Татаринов уо.д.а.» - дьиз Ираида санаатын үллэстэр.

СО кэр.

--- СЭРГЭХ ДЬАҤАЛ ---

Хомсомуол 100 сылын бэлиэтээтилэр

Муус устар 22 күнүгэр «Ыспартыыбынай» түөлбөбү Саха сиригэр Хомсомуол 100 сыллаах үбүлүөйүн бэлиэтиир түмүк тэрээһин буолла. Тэрээһини ЧГФКСИ РИСОТ 1-кы кууруһун устудьуоннара иилээн-сабалаан ыыттылар.

«КПРФ» Чурапчытаабы салаатын 1-кы сэкирэтээрэ, СӨ Ил Түмэн дьокуутаата, улуус бойобуой дьайыыларын Сэбиэтин чилиэнэ, саппаас майора Семен Иванович Никитин Саха сириин Хомсомуолун 100 сылынан үбүлүөйдээх мэтээллэри оройуонна хомсомуол сэкирэтээрдэринэн (ПКО) үлэлээбит дьонно, чуолаан «Маарыкчаан» ТОС коллекционердарыгар Иван Поповка, Надежда Монастыреваба, Надежда Захароваба, хомсомуол актыыбыгар Владимир Ленин мэтээллэрин Надежда Картузоваба, Марфа Сивцеваба, Иван Поповка, ону таһынан махтал суруктары төлөнөөх хомсомуолларга Спартак Слепцовка, Федора Катакиноваба, Дария Федороваба, Валентина Марковаба, Раиса Федороваба, Анна Спиридоноваба, Варвара Поповаба, Октябрина Огороковаба туттарда.

Иван Попов хомсомуолга аналлаах кэллиэксийэтин сөбө-махтайа, олус сэргии көрдүбүт. Надежда Семеновна Хатылы нэһилиэгэр 1953 сыллаахха бастакы оскуола онтон колхуос комсомольскай сэкирэтээринэн үлэлээбит күүрээһинээх сылларын ахтан ааста. Дмитрий Коркин аатынан мусуой научнай сотруднига Анна Петровна, бастакы хомсомуоллар Кытаанах нэһилиэгэр тэриллибиттэрин, Ленин тэлэтирээмэтэ 100 сылын үөрэтэ сылдьыбыт оболоро Саха хомсомуолун 60 сылыгар онорбут буклеттарын сырдатта.

Федора Кирилловна Катакинова, «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» хамсааһынынан бастакы хомсомуол десана буолан, Үрэх Күөрэ учаастагар ыанныксыттаабыттарын кэпсээтэ.

Онтон итии чэйдээх остуолга олорон, икки хамаандаба арахан, Хомсомуолга аналлаах 28 боппуруостаах биктэриинэ буолла. Кыайыттарга Дмитрий Петрович Коркин туһунан ыстатыйалаах кинигэтин бэлэхтээтилэр. Бүтэһигэр Хомсомуолбут

ырыаларын ыллаан ньиргиттибит.

Олохтоох библиотэикэргэ Октябрина Михайловнаба уонна үнүстүүт библиотэикэтин үлэһитигэр Надежда Николаевнаба дьоһуоннаах тэрээһиннэрин иһин диригин махтанабыт.

Хамсык дьиз тууйулан хаалбакка, бэрт көхтөөхтүк, өрө күүрүүлээхтик эдэр сааспыт аргыһын бэлиэтээн аастыбыт.

Анна СПИРИДОНОВА,

Дмитрий Петрович Коркин аатынан «Албан аат» ыспартыыбынай мусуой научнай сотруднига.

--- ТЫА ХАҤААЙЫСТЫБАТА ---

КЫСТЫГЫ ЭТЭҢНЭ ТУОРАТТЫЛАР

Кэлинни кэмнэ улуус киинигэр сүөһүнү итии уустугуран иһэр. Отутиэтэри сыаната үрдүүр, мэнчирэн ыраатан иһэр, тырааныспар сырыыта элбиэрэ эмиз мэнэй буолар. Ону аахсыбакка, сахалар төрүт дьарыкпытынан – сүөһү, сылгы иитиитинэн дьарыгыгар хаһаайыстыбалар бааллар.

Гаврил Гаврильевич Эверстов быйыл кыһын 10 сүөһүнү—4 ынабы, 1 тыһаһаһы, 5 борооскуну кыстатта. Киин маннык сэхэргиир:

—Сүөһү иитиитинэн төрөппүтүрбит дьарыктанар буолан, кыра эрдэхпиттэн бу үлэбэ сыстабаспыт. Сайынын от оттоһон, кыһынын уулатыыга, от киллэриитигэр көмөлөһөн кэлбиппит. Аҕам Гаврил Семенович сэрэи бэтэрээнэ, ийэм Елизавета Константиновна үлэ, тыыл бэтэрээнэ этилэр. Аҕам Дирин детдомугар учууталлаабыта, Чакыр, Хайахсыт оскуолаарыгар дириэктэрдээбитэ. Бу кинилэртэн хаалбыт сүөһүлэр төрөөн-ууһаан, тэнийэн сылдьаллар. Этэннэ кыстыгы туоратан эрэбит. Үс ынахпыт синнии сылдьар. Сайынын сылын аайы үүт туттарабыт, 200-чэ кэринэ дохуот киллэринэбит. Быйыл сүөһү төбөтүгэр харчы ыларга дуоһаар түһэрибиппит. Сайынын «Чурапчы» ТХПК арыы онорон биһэрэгэ усулуобуйатыгар туттарыахпытын сөп.

Чакырга сирдээхпит. Ону быраатым Филипп Афанасьев оттуур. Бэйэм сайын аайы улуус киинигэр ыаллар олбуордарыгар үүнэр оту оттоон, УАЗ бортовой массынабынан кыбыыбар таһабын. Эрдэ токур хотурунан оттуур буоллахпына, кэлин мотуордаах от охсорунан туттабын. Ыаллар олбуордара ыраастанар, биһиги оттонобут, онон икки өттүгэр туһалаах. От тийибэтэбинэ, атыылаһабыт. Быйыл кулун тутар ыйтан таһырдьа таһаардыбыт. Оболорбун, сиэннэрбин сүөһү үлэтигэр үөрэтэн мэлдьи көмөлөһүннэрэбин. Кэргэним Татьяна Дмитриевна ыаһынна, көрүүгэ-харайыыга үөрэтэр, сүбэлиир. Сыллата идэһэлэнэбит.

Тыа дьоно буоларбытынан, сүөһү ииттэрбит сахалыы сиргэ-майгыга сыһыарар, ыччаттарбыт эмиз салгыахтара дьиз эрэнэбит.

Эверстовтар кыстыгы этэннэ туораттыт ынахтара төрөөн-ууһаан үрүн илгэни дэлэччи биэрэллэригэр, ыччат сүөһүлэрэ уйгулаах сайынга төлөһүлэллэригэр баһарабыт.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Айар аргыс

Хотууна хоһооно өрөспүүбүлүкэбэ кыайыылаабынан аатманна

Өрөспүүбүлүкэбит кырдыаһас “Кыым” хаһыата төрүттэммитэ 100 сыллаах үбүлүөйүгэр ыпсаран, “Саха сүөһүтэ” хааһына тэрилтэ, “Төрүт баай” уопастыбаннай тэрилтэ уонна “Кыым.ру” саайт тэрийиилэринэн саха ынабын туһунан ырыа куонкуруһа: хоһоон түһүмэбин түмүгэ бэһэнээ табыста.

Тэрийээччилэр кэпсииллэринэн, хоһоон түһүмэбэ сүрдээх өрө көтөбүллүүлээх, элбэх айар дьон кыттыылаах ааспыт. Күрэххэ барыта 42 хоһоон кирибиттэн, дьүүлүүр сүбэ быһаарыытынан, бастыңнар барыл испиһэктэригэр 25 хоһоон талыллан кирибит.

Уопсай түмүккэ, дьүүлүүр сүбэ быһаарыытынан, күрэх “Бастың хоһоон” түһүмэбин мунутуур кыайыылаабынан Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо Римма Иннокентьевна Корякина-Хотууна буолан, тыа хаһаайыстыбатын өрө тулпуг таптааллаах улууһугар улахан үөрүүнү аҕалла. Кини кэнниттэн Дьокуускай куораттан Вячеслав Хон иккис миэстэни

уонна Таатта улууттан Ирина Колодезникова-Ымыы үһүс миэстэни ыллылар.

“Уопсай күрэх түмүгүнэн сана ырыалар айыллан тахсаллара күүтүллэр. Бу манньк саха ынабын туһунан күрэхтэ тэрийэргэ бастагынан этиини көтөхпүт Чурапчы улуутун бочуоттаах олохтооҕор Уйбаан Бөтүрүөбүс Пономаревка уонна бары тэрийээччилэргэ, дьүүлүүр сүбэбэ дириңник махтанабын”, - диэн Римма Иннокентьевна, өрүү буоларын курдук холкутук, бэрт сэмэйдик төлөпүүн нөнүө санаатын үллэстэр.

Мантан салгыы тэрийээччилэр Кыым.ру саайтыгар ити хоһооннорго мелодия айыытын түһүмэбин ыам ыйын 14 күнүгэр диэри уһатарга быһаарыммыттарын биллэрэллэр.

САХАБЫТ ЫНАҒА БАРАХСАН

Өбүгэ үгэһин утумнаан,
Хоробор муостаабы иитэбит,

Төрүппүт сүөһүтүн маанылаан,
Сахабыт ынабын туюйабыт.

Хос ырыата:
Сайаһас Мылахсын Айыылаах,
Сүтүөхчэ-сүлпэтэх дьылбалаах,
Төрүппүт ынаба барахсан,
Туруеур, үйэни унуордаан!

Алааска айаатыыр оуустаах,
Хойуу үүт, эмис эт быһааннаах,
Саханы аһатан аҕалбыт
Сахабыт ынаба барахсан.

Саадыабай эбирдээх ойуулаах,
Сытыары, сымнаһас майгылаах,
Кыһынты тымныыга тулуурдаах
Сахабыт ынаба барахсан.

Маанылаах сахабыт ынаба
Бу тыйыс дойдуга эрэ баар,
Тэнийэ, барбара, үксүү тур,
Сахабыт ынаба барахсан!

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Күн-түүн, сырдык-хараҥа солбуйсууларын курдук, олох диэн эмиз араастаах да буоллаҕа. “Уол оҕо биір күн ат уорбатыгар, биір күн ат өрөбөтүгэр” диэн биһиги өбүгэлэрбит бэргэн этиилэрэ, туюх да төрүөтэ суох, мээһэбэ үөскээбэтэбэ чахчы. Сабыллыбыт быыс аанын оргуудук сэгэтэн, биһиги биір сүрүн геройбут Альберт Александрович олобун арыһан көрүөбүн.

Ити курдук биір үтүө күн, өр сылларга биіргэ өйөһөн-өйөһөн олобут таптааллаах кэргэнин, күннэ көрбүт соботох кыысчаанын Дьылба хаан илиитигэр хаалларан, бэйэтэ быстах күлүм ғынан ылбыт иэйиһигэ сатаан утарыласпакка, эдэркээн бэйэлээх уоллаах кыыс оҕолоох Андже́ла Денисовнаы батыһан барбыта... Бастаан утаа олохторо барыта мүөттээх ырай олобун курдук этэ. Күлүмүрдэс күн кинилэргэ эрэ анаан күлүмнүү тыгарын курдуга... Онтон сыһыа, күн-дьыл күннээбэ эргиирин ыларыһы, биір күдүс “сизэи олох” салбынан барбыта. Альберт Александрович ойон тураат, этин-сиинин чэбдигирдэр хамсанылары онороот, сууна охсон үүттээх чэйин дуоһуяа иһэрэ уонна үлэтигэр ойоро. Бастаан утаа Андже́латынаан ахтыһа охсон, күн ортото ресторанна көрсүһэн, биіргэ эбиэтииллэрэ. Андже́ла Денисовна култуура коллеһыгар иитэр-үөрэтэр эйгэбэ үлэлиирэ. Биіртэн биір ыытыллар күннээбэ тэрээһиннэриттэн сатаан быыс булбакка, киэһэнтни аһылыктарын үксүн ресторантан бэлэми сакаастаан, аһыыр идэлэммиттэрэ. Онтон Альберт Александрович, сааһыра баран эрэр киһи, өр сылларга олоро үөрэммит дьэитин сылааһын суохтаан, кэргэнэ Саргылаана Михайловна бэйэтэ астаабыт аһын дэлби ахтан, бэйэтэ да билбэтинэн, санаата мунчаарар буолан барбыта. Ордук чуолаан, кыракий төрүөбүттэн күн курдук көрөн-истэн сэрэнэн бүөбэйдээн, маанылаан улаатыннарбыт соботох төрөппүт кыысчаанын Сайыынатын суохтаан, олох буорайбыта. Андже́ла оҕолорун бэйэтигэр сыһыаран, талбыттарын ылан биірэ, маанылыы сатыыра да, син биір туга эрэ тийбэккэ, курус курдук этэ сыһыаннара.

Күннэр-дьыллар ааһан субуһан испиттэрэ. Оҕолор эмиз улаатан, интэриэстэрэ уларыйан, көрдүүр-көрдөһөр түгэһнэрэ элбээтэр элбээн испитэ. Итиннэ сана крутой төлөпүүн тахсыбыт, манна сана олох саамай “писк моды” танас атыыланар... Альберт Александрович эбии харчылаһаары, үлэ булуһун эбинэн, киэһэ хойукка диэри хаалан үлэлиир үгэстэммитэ. Андже́ла Денисовна эмиз киэһэтин өргө диэри тардыллар идэлэммитэ, соробор түүн

ИИЭ МИЧЭДЭРЭ (Салгыыта)

үөһэ бүтэн кэлэрэ. Үлэтигэр сылайбыт аатыран, кинилэр сыһыаннара тоннор тонгон, тымныһан, бэйэ-бэйэлэриттэн сыһыа тэйсэн барбыттара. Араастаан Альберт Александрович Андже́латын атаахтата, талбытын барытын ылан биірэ сатыыра да, кэргэнэ ириэктээбэр, эбии тэйэргэ дылы ғынара. Уу-чуумпу, ыпыраас, куруутун киэһэ кэлэригэр сылаас ас тардыллан турар дьэитин-уотун суохтаан, сотору-сотору Альберт тобо эрэ кэргэнин Саргылаанатын саныыра чаастатыйбыта, курус санааттан сонньуһан, сүрүбэ быһыта кымаахтаан ылар буолбута. Ордук кыһын Сайыынатын суохтаан буорайбыта. Хас сарсыарда аайы кырачаан кыысчаана үөрэн-көтөн чоргуһан, мицээрдээн күлүм аллайан, кэпсээн-ипсээн ыһа-тобо олорорун, кини хатан күлүүтүн туюхтан да ордук суохтаабыта.

Күн-дьыл элэһнэччи аастар ааһан испитэ. Оҕолор Ангелина, Эдуард улаатан, дьэбэ кэстүбэт да буолбуттара. Күнү быһа үөрэхтэрэ, эбии дьарыктара, ыспатыыбынай сизэсийэлэрэ... киэһэтин оҕолорун кытта көрсөөрү мустуулаара... биір күдүс устан аастар ааһан испитэ. Ийэлэрэ Андже́ла хам-түм өрөөн, ас арааһын астыыра да, тобо эрэ Альберт кини астаабыт аһын кэргэнин Саргылаанатын аһыгар олох тиэрдибэт этэ. Бэл, Саргылаана буһарбыт боростуой сылаах ынах этин миһэн, сахалыы бэйэтэ онорбут лапсата кытта ураты курдуга, туюхха да тэннэммэт минньигэс курдук этилэр...

Биір үтүө күн Андже́ла эрдэ кэлэн ас бөбө астаан, остуолун уратытык тардан, туюх эрэ улахан кэпсэтии буолуохтаағын туоһулуур курдуктара. Киэһэ үлэтиттэн сылайан кэлэн, Альберт илиитин сууна охсоот, ас үрдүгэр түспүтэ. Оҕолор сыпсап аһаан, туран хосторугар киірэ, хаалбыттара. Дьэ иһэ уу-чуумпу этэ. Альбертаах Андже́ла остуолга иккиэн бэйэлэрэ хаалан, ботур-итир оргуудук кэпсэтэ олорбуттара. Эмискэ Андже́ла, киһитин дэки киһи-киһини чобулуччу тымныы баҕайытык көрөөт, атын эр киһини сүрүбэ сөбүлээбитин, ис дууһатыттан кинини таптаабытын, салгыы сатаан кинитэ суох олоруо суох курдук буолбутун эппитэ... Эмискэ, итини истээт, Альберт төбөтүн үрдүгэр этин этэн ньиригитэрдии, төбөтө куу-хаа буола түспүтэ. Бэл кулгааҕа кытта итийэн, бүөлэммитти, салгыы Андже́ла туюх диірин сатаан өйдөөбөккө, истибэккэ, мээһэнэн көрөн

баран олорбута...Утары сангарар да кыаҕа суох буолан, сэниэтэ эмискэ эстибитэ, этэ-сиинэ барыта улук курдук буолбута... Оо, дьылба-хаан, тыйыскын, суһарғын даҕаны ардыгар...

Биіртэн биір араас проблемалар Альберты күөрчэх курдук өрө ытыйбыттара. Үлэтигэр биір саамай биллэр хампааньналарын кытта салгыы үлэлэһэргэ илии баттаһыахтаахтара, тобо эрэ туюхтан эрэ иннэн сатаммакка, ыһыллан хаалан хаалбыта. Үлэлэригэр араас харгыстар биіртэн биір күөрэйэн, тахсан иһэллэр, мэхэйдиир, харгыс онорор буолбуттара. Уруккута эбитэ буоллар, начаас үөрэ-көтө ити проблемалары, боппурустары барытын быһаара, суох онортуу охсоро да, бу сырыыга, курус санааҕа ылларан, тобо эрэ барыта сатанан испэтэбэ...Биір-икки ый манньк турукка үлэлээт, бэйэтэ да салайар үлэтиттэн аккаастанан, бэйэтин онугар эдэр эрчимнээх, саналыы толкуйдаах, чабылхай билиилээх биіргэ үлэлиир уолун олордубута. Сана киһи, эдэр эдэр курдук, сүүрэн-көтөн элэстэнэн, кэпсэтэн-ипсэтэн, быһаарсан, үлэлэрэ сыһыа сунньун булан барбыта...

Альберт Александрович хамнаһа эмискэ кыччаан, үс оҕолоругар үһүөннэригэр куруутун харчынан көмөлөһө, ыта олорор буолан, аһыырыгар эрэ харчыта ордор курдук буолан барбыта. Бэл диэтэр, танас-сап ылаһа кэнники кэмнэ аҕыйаабыта. Андже́ла Денисовна бэйэтин саастыыта эдэр киһиэхэ кэргэн тахсан, өссө ордук тубустар тупсан, кэрэ сэбэрэтэ, киһини эрэ абылаан угуйардыы, өссө ордук тупсан-киэркэйэн, чох хара чоһул харахтара дьол сырдык уотунан кутаалана умайан, этигэр-сиинигэр дьып-дьап олорор дьыалабайа кэстүүмэ кэрэ быһыытын-таһаатын өссө тупсаран, нарылаан киэргэтэн, үлэлээн сүүрэн-көтөн элэстэнэрэ...

ОЛОХ ОЛОРУУ-ЫРААС ХОНУУНУ ТУОРААҢЫН БУОЛБАТАХ

Альберт Александрович дьэитигэр уоллаах кыһын кытта олоро сатаан баран, дьэитин хас биірдии хоһо, хас биірдии миэбэлэ, хас биірдии мала-сала барыта Андже́ланы саната турарын иһин тулуйбакка, куорат атын оройуонугар биір хостоох дьэити куортамнаан кэспүтэ. Оҕолор улаатан, бэйэлэрин көрүнэр дьон буолан, үс хостоох дьэитэригэр бэйэлэрэ

хаалбыттара. Эдуард дьүөгэлэһэн, дьэбэ кэстүбэт да кэриэтэ этэ. Күнү быһа кыһынаан куоракка күүлэйдээн, киһиэхэ, тыйаатырга сылдьан, ресторанна киірэ, асарааһын сакаастаан кыһын күндүлээн, аҕатыттан харчы көрдүүрэ улам элбээтэр элбээн испитэ. Өссө массыына ылыһыан баҕарарын таайтаран этэрэ элбээбитэ да, аҕата." Бастаан үөрэххин бүтэр, үлэһит буол, үлэлээ-хамсаа," - диэн тохтоторо.

Биір күн Альберт Александрович үлэтиттэн кэлэн иһэн, тохтобулга биір наһаа билэр киһитэ турарын, билиэхчэ-билиимэхчэ, араастаан таайа сатаабыта да, өйүгэр туюх да киірэбэтэбэ. Өр баҕайы көрөн, кимин таайа сатыы турбута. Эмискэ киһитэ эргиллэн, Альберты көрөөт, хаһы-ыһыы бөбөтүн бүрүнэн, уруйдаан-айхаллаан аҕай, субу тийһэн кэлбитэ. Тас көрүнүттэн көрдөххө, күн уота саһарчы сиэн кэбиспит өнө-дүүһүнэ биллибэт футболкалааҕа, сууллубатаҕа балай да буолбут, тобуга тахсан хаалбыт ыспартыыбынай ыстааннааҕа, дүүһүнэ биллибэт ғына быыллыбыт хараҥа кроссовкалааҕа. "Ханна эрэ бу куолаһы олус истибитим ээ," - диэн саныы-саныы, Альберт ааспыт олобун барытын ырыта сатаан көрбүтэ да, бу ким киһи иннигэр турарын кыайан тобулбатаҕа. Киһитэ олус үөрэн, туюх эрэ сүтүгүн булбуттуу, айманыы бөбөнү айманан, өссө кэлэн Альберты кууспаалаан да ылаталаан, сонунун ыһа-тобо кэпсээн элэһнээн барбыта. Дьэ эбээт, дьэ өйө эмискэ тырымнаан, Альберт уруут-урут, эдэригэр, аармыйаҕа биіргэ сулууспалаабыт уола, бу илэ бэйэтинэн тийһэн кэлэн, киһи иннигэр-кэннигэр түсүһэн, кэпсээн-ипсээн ыһан-тобон аҕай эрэр эбитин дьэ өйдөөбүтэ. "Дьэ, нэһиһэ биллин дуу, добоор, эдэр сааһын доборун?" - диэн киһитэ күлэн ымайан, биір кэм уоһа ыпсыбат буолбут этэ. Аяҕа хам буолбакка, автобус кэлэрин күүтэн, аармыйа олобун барытын, үчүгэй-куһаҕан өрүттэрин араарбакка, дьон баарыттан туттуммакка, куолаһын мунунан кэпсээн ыһан-тобон барбыта.

Альберт араастаан хайын охсунан көрбүтэ да, туһа тахсыбатаҕа. Син биір киһитэ кэпсиірин курдук кэпсиі, сангарарын курдук сангара, айдаарарын курдук айдаара турбута. Ол быһыыгар сүрдээх улахан үлүгэрдик күлэн аллараастаан да ылаһа...Ааранан Альберт дьонтон хайдах эрэ кыбыста быһыытыыбыта. Сиргэ тимиріизгин сир кытаанах этэ, халлааннаан көтүөбүн кыната суоҕа. Киһитин сонно дьэитигэр ыңыран, онно баран кэпсэтиэх диэн албыннаһан, бэрт суһаллык такси тутта охсон, дьэитигэр илдэ барбыта. Ол киһи олобор онорбут икис улахан сыһыата этэ.

--- УСПУОРТ ---

Үрдүкү үөрэх кыһатыгар – саҥа сүүрээн

Муус устар 22 күнүгэр Чурапчытаабы судаарыстыбаннай физкултуура уонна успуорт үнүстүүтүгэр “Көлүөнэ көрсүһүүтэ” диэн физкултуура учууталларын уруоктара буолла.

Өр сылларга оҕону эт-хаан өттүнэн сайыннарыыга күүскэ үлэлээбит уһууааччыларбыт, 40-чалыы сыл устата оҕо-эт хаан өттүнэн сайдарыгар сыраларын уурбут, ытыктанар дьоммут: СӨ үтүөлээх учуутала Николай Николаевич Адамов, РФ үөрэбириитин туйгуна Егор Константинович Абрамов, СӨ үтүөлээх тириэньэрэ Гавриил Федорович Нохтунский, СӨ үтүөлээх учуутала Владислав Николаевич Кривошапкин, РФ физкултуураба уонна успуорка туйгуннара Виктор Семёнович Дьяконов, Петр Иванович Собакин үнүстүүт устудьуоннарыгар анаан, өр сылларга мунньуммут тус уопуттарын үллэстэн, үлэлэрин хайысхатын туһунан инникитин учуутал буолаары сылдыар ыччаттарга сиһилии кэпсэтилэр, туһааннаах сүбэлэри-амалары биэрдилэр.

Оҕону эт-хаан өттүнэн эрчийиигэ, иитиигэ уруктары ыытыыга баар ирдэбиллэри, үөрэнээччини, иитиллээччини кытары үлбэ тустаах кистэлэннэри устудьуоннарга билиһиннэрдилэр. Устудьуоннар урукку кэмгэ ыытыллыбыт үлэни олус сэнээрэн, талан ылбыт идэлэрэ физкултуура учуутала диэн дын-чахчы оҕону таптыыр, үлбэ бэриниилээх буоллааха эрэ, үрдүк түмүк ситиһиллэрин диринник өйдөөтүлэр.

Аһаҥас кэпсэтии олус интэриэһинэй буолла. Устудьуоннар бэтэрээн

учууталларга махтанан туран, сылын аайы манньк хабааннаах бырайыактар ыытылаллара буоллар диэн санааларын үлэлһиннилэр. Салгыы үс былаһаакканан иккилии буолан арахсан, биһиги бэтэрээннэрибит физкултуура уругунытыыга маастар-кылаастары тэрийдилэр. Устудьуоннар бэйэлэрэ кыттыбыт буолан, элбэҕи, сананы, сонуну биллилэр. Оҕо болҕомтотун тардар араас хайысхалаах уруктар интэриэһинэй буолалларын, уопсай ирдэбиллэргэ турар бырагыраама таһынан айымньылаах үлэ ыытылыннабына, үлэ ситиһиилээх уонна түмүктээх буоларын өйдөөтүлэр.

Түмүккэ ытыктыыр дьоммут Чурапчытаабы Судаарыстыбаннай физкултуура уонна успуорт үнүстүүтүн ректорын Иннокентий Готовцевы уонна үнүстүүт успуорка отделын салайааччытын Яков Оконешниковы кытары көрсүһэн, үнүстүүт инники сайдыытын, бүгүнгү күнүгэ үөрэх сыалын-соругун билсиптэн, учууталлары бэлэмнээһиннэ, үөрэтэн таһаары хаачыстыбатыгар кэккэ көрүүлэрин, тус санааларын торумнастылар. Чурапчытаабы судаарыстыбаннай үнүстүүт бу сылларга үөрэххэ, наукаба уонна успуорка кэккэ ситиһиилэригэр, былааннарыттан улаханньк астыннылар. Инникитин манньк дыһал салгыы сыл ахсын ыытыллара саамай сөптөөбүн, устудьуоннарга туһалаах буоларын, онно бэйэлэрэ көмөлөһөргө бэлэмнэрин эттилэр.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

--- КӨР-СЭРГЭЭ ---

НВК SAHA

«Саха» НКХ ханаалын
Ылам ыйын 3-9 күнүнээби бырагыраамата

НВК SAHA

Ылам ыйын 3 күнэ Бэнидизинньк 06:00 - Саха сатаабата суох 06:30 - Бу Дьокуускай 12+ 07:00 - Грани северных вершин 6+ 08:00 - Наша республика 08:30 - В эфире-филармония Якутии 6+ 09:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 09:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 09:30 - Живые голоса войны 12+ 10:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 10:15 - Асчылттар 12+ 11:00 - Дорога к отцу... 12+ 11:30 - Хранители времени 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 12:30 - Штрихи к портрету. Феодосий Донской 12+ 13:30 - «Якутия» информационная программа 12+ 13:45 - Помните! Через века, через года! Помните... 14:00 - Уоттаах холоруугу уйбуттар 12+ 14:45 - Чэйин, бииргэ ыллыабын 6+ 15:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 15:15 - Тыыннаахтар умнубат сыллара 12+ 15:45 - «Сир Ийэ билбэтин!» уус-уран киинэ 17:00 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 17:30 - Звезды Победы 12+ 18:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 18:15 - Саха улуу бэргэнэ 19:15 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 19:45 - Сээн сирэ 12+ 20:30 - «Якутия» информационная программа 12+ 20:45 - Сахалыы киинэ 12+ 22:45 - Праздничный концерт 6+ 00:15 - Дорога к отцу... 12+ Ылам ыйын 4 күнэ оптуорунньук	06:00 - Саха сатаабата суох 06:30 - Бу Дьокуускай 12+ 07:00 - Эрдэбиттэр 12+ 09:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 09:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 09:30 - Живые голоса войны 12+ 10:00 - «Саха сирэ» инф. биэрии 12+ 10:15 - Асчылттар 12+ 11:00 - Мы долгие эхо друг друга... 12+ 11:30 - Хранители времени 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 12:30 - Сээн сирэ 12+ 13:15 - Кыайыы ырыанныыга 6+ 13:30 - «Якутия» инф. программа 12+ 13:45 - Помните! Через века, через года! Помните... 14:00 - Уоттаах холоруугу уйбуттар 12+ 14:45 - Чэйин, бииргэ ыллыабын 6+ 15:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 15:15 - Тыыннаахтар умнубат сыллара 12+ 15:45 - «Кырамыт кырдык» уус-уран киинэ 17:00 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 17:30 - Звезды Победы 12+ 18:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 18:15 - Биһиги Сүөдэрбит 19:15 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 19:45 - Аал-луук мас 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. биэрии 12+ 20:45 - Сахалыы киинэ 12+ 22:45 - Время музыки. Джазовые портреты Харуки Мураками 12+ Ылам ыйын 5 күнэ сэрэдэ 06:00 - Саха сатаабата суох 06:30 - Бу Дьокуускай 12+ 07:00 - Эрдэбиттэр 12+ 09:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 09:15 - Помните! Через века, через года! Помните...	09:30 - Живые голоса войны 12+ 10:00 - «Саха сирэ» инф. биэрии 12+ 10:15 - Асчылттар 12+ 11:00 - Две судьбы Севастопольской весны 11:30 - Хранители времени. О поколении победителей 12:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 12:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 12:30 - Аал-луук мас 12+ 13:15 - Кыайыы ырыанныыга 6+ 13:30 - «Якутия» инф. программа 12+ 13:45 - Помните! Через века, через года! Помните... 14:00 - Уоттаах холоруугу уйбуттар 12+ 14:45 - Чэйин, бииргэ ыллыабын 6+ 15:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 15:15 - Тыыннаахтар умнубат сыллара 12+ 15:45 - Я вернусь! 12+ 16:45 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 17:30 - Звезды Победы 12+ 18:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 18:15 - Мин саллаат этим... 19:15 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 19:45 - Эл Иитэ 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. биэрии 12+ 20:45 - Сахалыы киинэ 12+ 22:45 - Кэнсиэр 6+ 00:15 - Две судьбы Севастопольской весны Ылам ыйын 6 күнэ чэппиэр 06:00 - Саха сатаабата суох 06:30 - Бу Дьокуускай 12+ 07:00 - Эрдэбиттэр 12+ 09:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 09:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 09:30 - Живые голоса войны 12+ 10:00 - «Саха сирэ» инф. биэрии 12+ 10:15 - Асчылттар 12+ 11:00 - Автографы Победы 11:30 - Хранители времени. О сталинградской битве 12:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 12:15 - Помните! Через	века, через года! Помните... 12:30 - Эл Иитэ 12+ 10:00 - «Кыайыы ырыанныыга 6+ 13:30 - «Якутия» инф. программа 12+ 13:45 - Помните! Через века, через года! Помните... 14:00 - Уоттаах холоруугу уйбуттар 12+ 14:45 - Чэйин, бииргэ ыллыабын 6+ 15:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 15:15 - Тыыннаахтар умнубат сыллара 12+ 15:45 - Певец Победы! 12+ 16:45 - Звезды Победы 12+ 17:15 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 17:30 - Звезды Победы 12+ 18:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 18:15 - Маршал уонна саха саллаата 12+ 19:15 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 19:45 - Сээн сирэ 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. биэрии 12+ 20:45 - Сахалыы киинэ 12+ 22:45 - Санита Ай кэнсиэрэ 00:45 - Хранители времени. О сталинградской битве Ылам ыйын 7 күнэ бээтинсэ 06:00 - Саха сатаабата суох 06:30 - Бу Дьокуускай 12+ 07:00 - Эрдэбиттэр 12+ 09:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 09:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 09:30 - Живые голоса войны 12+ 10:00 - «Саха сирэ» инф. биэрии 12+ 10:15 - Асчылттар 12+ 11:00 - Автографы Победы 11:30 - Хранители времени. Писатель-фронтовик Тимофей Сметанин 12+ 12:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 12:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 12:30 - Сээн сирэ 12+ 13:15 - Кыайыы ырыанныыга 6+ 13:30 - «Якутия» инф. программа 12+ 13:45 - Помните! Через века, через года! Помните...	14:00 - Биллибэт саллаакка сибэки 12+ 14:45 - Чэйин, бииргэ ыллыабын 6+ 15:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 15:15 - Тыыннаахтар умнубат сыллара 12+ 15:45 - Память бессмертна! 16:45 - Звезды Победы 12+ 17:15 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 17:30 - Звезды Победы 12+ 18:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 18:15 - Обус сизппит оҕо саас 12+ 19:30 - Память ставшая судьбой 12+ 20:00 - Они меняют мир 20:30 - «Саха Сирэ» инф. биэрии 12+ 20:45 - Сахалыы киинэ 12+ 22:45 - Ырыа Саарын кэнсиэрэ 6+ 00:15 - Автографы Победы Ылам ыйын 8 күнэ субуота 06:00 - Айхал, Кыайыы Кунугэр! 12+ 06:15 - Живые голоса войны. Солдаты Отчизны 06:45 - Помните! Через века, через года! Помните... 07:00 - Хранители времени 09:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 09:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 09:30 - Истин илдьит 6+ 10:15 - Асчылттар 12+ 11:00 - Полярная звезда. Во имя Великой Победы 11:30 - Хранители времени. Снайпер Иван Кульбертинов 12+ 12:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 12:15 - Помните! Через века, через года! Помните... 12:30 - Они меняют мир 13:00 - Саха сирэ, сайда тур! 12+ 13:15 - Кыайыы ырыанныыга 6+ 13:30 - «Якутия» инф. программа 12+ 13:45 - Помните! Через века, через года! Помните... 14:00 - Ахтыл5ан. Н.А.Кондаков 12+ 14:45 - Чэйин, бииргэ ыллыабын 6+	15:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 15:15 - «Потомок» спектакль 12+ 17:15 - Истин илдьит 6+ 18:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 18:15 - Уоттаах кыргыз улуу Боотура 12+ 20:15 - Дойдум дьоно 12+ 20:30 - «Якутия» инф. программа 12+ 20:45 - Сахалыы киинэ 12+ 22:45 - Концерт работников МВД 12+ 23:45 - «Потомок» спектакль 12+ 01:45 - Уоттаах кыргыз улуу Боотура 12+ Ылам ыйын 9 күнэ баскыһыанньа 06:00 - Айхал, Кыайыы Кунугэр! 12+ 06:15 - Автографы Победы 06:45 - Рассказ о знамени Победы 12+ 07:00 - Живые голоса войны 12+ 07:45 - Журавлиный клик... 09:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 09:15 - Истин илдьит 6+ 10:00 - «Уруйдан, Улуу Кыайы!» прямая трансляция 12+ 12:00 - Парады Победы разных лет 12+ 13:30 - «Якутия» инф. программа 12+ 13:45 - Парады Победы разных лет 12+ 15:15 - Память ставшая судьбой 12+ 15:45 - Хранители времени. Разведчик Або 12+ 16:15 - От героев былых времен... 12+ 17:15 - Истин илдьит 6+ 18:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 18:15 - Рыцарь без страха и упрека 12+ 18:45 - Ваш подвиг - в сердцах... 12+ 20:15 - Якутия. 20 лет в 21 веке 12+ 20:30 - «Якутия» информационная программа 12+ 20:45 - Сахалыы киинэ 12+ 22:45 - С Днем Победы! 12+ 23:45 - «Уруйдан, Улуу Кыайы!» 12+
--	---	--	---	---	--

